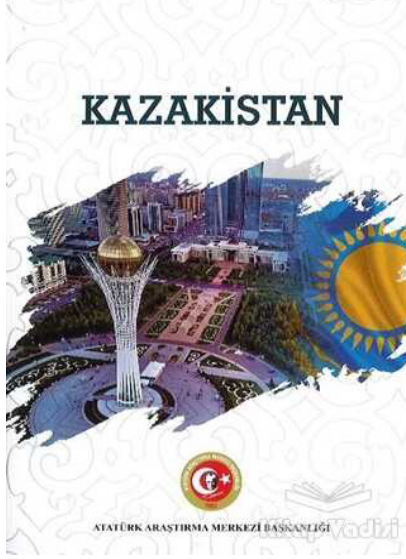

**MEHMET SEYFETTİN EROL, DER., KAZAKİSTAN, ATATÜRK KÜLTÜR
DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI, ANKARA 2021, 409 S.***

*Mehmet Seyfettin Erol, Ed., Kazakhstan, Atatürk Culture Language and
History Higher Institution, Atatürk Research Center Publications, Ankara
2021, 409 pgs.*

Elif TEKTAŞ**

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte Orta Asya bölgesindeki konjonktürel değişimler, başta Kazakistan olmak üzere Türk Dünyası için birtakım fırsat yaratmıştır. Bu bağlamda Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un editörlüğünde hazırlanan "Kazakistan" isimli kitap, söz konusu ülkenin bağımsızlığının ardından kazandığı jeopolitik ve jeoekonomik önem kapsamında Kazakistan'ın tarihi, iç ve dış politikası, ekonomisi ve sosyal-siyasal yapılanmalarına ilişkin derinlemesine incelemede bulunmaktadır.

Erol, uluslararası politikanın merkezinde bulunan bir coğrafyada, genç ve dinamik bir ülke olarak karşımıza çıkan Kazakistan üzerine yapılan analizleri derleyerek söz konusu ülke üzerindeki bilgi eksikliğini ve literatür boşluğunu en güncel biçimiyle doldurmaya çalışmıştır. Buradan hareketle, Kazakistan'ın siyasi tarihinin incelenmesiyle başlayan eser; ülkenin iç ve dış politik yapılanmasını, ulusal kimliğini ve kültürünü, sosyal oluşumlarını, bölge devletleriyle ilişkilerini, enerji politikalarını ve bölgesel ve küresel işbirliği dinamiklerini detaylı bir biçimde okuyucuya sunmaktadır.

* **Geliş Tarihi:** 18.10.2021 **Kabul Tarihi:** 21.10.2021

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı,
e-posta: eliftektas4@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8974-2849

Söz konusu eser, değerli uzmanların Kazakistan'ı derinlemesine incelediği 11 bölümden oluşmaktadır.

Kitabın ilk bölümünü Prof. Dr. Giray Saynur Derman'ın kaleme aldığı "Kazakistan'ın Siyasi Tarihi ve Uluslararası Örgütlerle İlişkileri" başlıklı makalesi oluşturmaktadır. Derman, makalesine ilk olarak Kazak Adı ve Kazak Türkçesi bölümüyle başlayarak "Kazak" kelimesinin etimolojisini incelemiş ve buradan hareketle Kazak Türklüğüne değinmiştir. Çalışma, Kazakistan'ın mevcut yapısının anlaşılması açısından tarihe ışık tutmaktadır. Makalede daha sonra Kazakistan tarihi; Kazak boyları ve hanları, Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği dönemleri ve bağımsızlık sonrası Kazakistan Cumhuriyeti olmak üzere üç farklı döneme yer verilmiştir. Uzun yıllar Rus hakimiyeti altında bulunan Kazaklar, Rusların asimilasyon ve Hıristiyanlaştırma politikalarına rağmen diğer tüm Türk soyları gibi, milli kimliklerini korumayı başarabilmiş ve 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanmışlardır. O tarihten itibaren Orta Asya'da büyük bir aktör olarak yükselmeye başlayan Kazakistan'ın siyasi, idari ve ekonomik yapısı Derman tarafından iki farklı bölümde incelenmiştir. Ardından bağımsızlık sonrası ilişkiler kurmaya odaklanan Kazakistan'ın Avrupa Birliği (AB), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) gibi birçok uluslararası ve bölgesel örgütle ilişkileri kaleme alınmıştır. Bu kapsamda Soğuk Savaş sonrasında Avrasya'nın kalbinde yükselen Kazakistan'ın etkileşimlerinin incelenmesi makalenin ayrıcalıklı özelliğini oluşturmaktadır.

Dr. Dinmuhammed Ametbek'in kaleme aldığı "Nazarbayev'in Avrasyacılığı: Kazakistan'ın Ulusal Kimlik Arayışı" adlı ikinci makalede ise Avrasya kavramı ele alınarak Avrasyacılığın Slav-Türk sentezine vurgusu incelenmiştir. Kazakistan'ın Avrasya kimliği bu bağlamda analiz edilmiş ve Kazak ulusal kimliğinin oluşumu ve Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in katkıları okuyucuya sunulmaktadır. Tarihsel arka planı da inceleyen Ametbek, Kazak ulusal kimliğinin oluşumunda ilk olarak

Cengiz Han'ın torunlarının ve ikinci olarak da Türk-İslam sentezinin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kazak kimliğinin Kazak Hanlığı döneminde oluştuğunu ortaya koyan yazar, Türk kültürü ve İslam dininin Kazak ulusal kimliğinin yapıtaşlarını oluşturduğunu vurgulamaktadır. Kazak etnik kimliğinin, Rus etnik kimliğinin de etkisiyle "Kazakistanlı" denilen bir başka üst kimlik oluşturduğuna dikkat çeken Ametbek, bu yeni kimliğin de "Avrasyalı" adıyla anıldığına dikkat çekmiştir. Son olarak Ametbek, Kazakistan'ın ulusal kimliğinin oluşumunda Nazarbayev'in üstlendiği görevi yalın ve akıcı bir dille okuyucuya sunmuştur. Kazakistan'ın yaşadığı kimlik bunalımına çözüm üreten Nazarbayev'in politikalarının Avrasyacılık bağlamında anlatımı, günümüz Avrasya dengesinin anlaşılması noktasında değerli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prof. Dr. Abdulvahap Kara tarafından kaleme alınan "Türk Dünyası'nda İşbirliği Sürecinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Öncü Rolü" başlıklı makale, kitabın üçüncü bölümünü teşkil edilmektedir. Çalışmada Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türk devletleriyle kurulan yakın ilişkilerin ilk adımlarının Nazarbayev tarafından anlatıldığı vurgulanmaktadır. Makalede Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Türkiye ve Türkmenistan'ın 1991-2019 yılları arasındaki işbirliği süreci metodolojik olarak tarihsel durum anlatısıyla incelenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin öncülük ettiği bu sürece son dönemlerde Kazakistan'ın adımlarının öne çıktığı vurgulanmaktadır. 2008 yılında Nazarbayev'in Türkçe Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi'nin (TÜRKPA) kurulumu teklifiyle attığı adım daha sonra Türk Keneşi'nin kurulmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Türk Dünyası'nın işbirliği noktasında Nazarbayev'in çok önemli bir figür olduğu açıktır. Kara da makalesinde işbirliği sürecinde ortaya çıkan teşkilatların oluşum süreçlerine, krizlerine, toplantılarına ve önemli gelişmelere kronolojik olarak yer vermektedir.

Bu kapsamda Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asemblası, Türk Keneşi, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Akademisi, Aksakallar Konseyi ve Türk Dünyası Belediyeler Birliği gibi önemli kuruluşlar ve bu çerçevede lider olarak öne çıkan Nazarbayev'in katkılarıyla kurulmuştur.

“Kazakistan Dış Politikasında Çin ve ŞİÖ” başlıklı makalesiyle Dr. Özlem Zerrin Keyvan, Kazakistan ve Çin arasındaki ilişkileri dönemlere ayırarak incelemekte ve Çin'in en büyük ekonomik ortağı olan Kazakistan'a yönelik dış politika tutumlarına değinmektedir. Bu bağlamda Çin dış politikasında Kazakistan'ın yeri ve önemini açıklamayı amaçlayan yazar; Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya'nın bölgesel çıkarlarını karşılaştırmalı olarak okuyucuya sunmaktadır. Keyvan, Nursultan-Pekin hattındaki ilişkilerin oluşumuna değinirken; daha sonra da ŞİÖ'nün kurulum ve gelişim süreçlerine değinmiştir. Keyvan'a göre Çin, Kazakistan'la işbirliği yaparak bölgesel istikrarın sağlanmasına hizmet etmektedir. Makalede iki ülke arandaki ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlik ilişkileri, ŞİÖ çerçevesinde analiz edilerek Orta Asya üzerindeki güç mücadelesinde Kazakistan'ın artan rolü vurgulanmaktadır.

Kitabın dördüncü bölümünü Dr. Emre Çıtak'ın ele aldığı “Kazakistan Enerji Politikası” başlıklı makaleden oluşmaktadır. Çıtak, bağımsızlığının kazanmasının ardından Kazakistan'ın önüne bazı fırsat ve tehditlerin çıktığını vurgulayarak bu kapsamda enerji politikalarının ana hatlarını ve söz konusu politikaların ekonomi ve dış politikalarla olan ilişkilerini okuyucuya aktarmıştır. Kazakistan'ın 1991 yılından itibaren geliştirdiği devlet yapısı, uluslararası alana yayılması ve ekonomisini düzeltmesi gibi bir çok başarısını nicel verilerle destekleyerek sunan yazar, enerji politikalarının Kazakistan'ın gelişimi ve kalkınmasında dinamo görevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma; uluslararası alanda Kazakistan'ın tanınırlığı, nüfuzu ve dış politika hedeflerini aktarması bakımından literatüre önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Doç. Dr. Ainur Nogayeva ve Aliya Achkonova tarafından kaleme alınan “Büyük Güçlerin Kazakistan’daki ‘Yumuşak Güç’ Uygulamaları” başlıklı makale; Rusya, Almanya, Çin ve ABD’nin Kazakistan’a uyguladığı “yumuşak güç” politikalarını açıklamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda yazarlar, ilk olarak günümüzün küreselleşen dünyasındaki yumuşak güç kullanımını tanımlayarak, kültürel diplomasinin yumuşak güç stratejilerinin uygulanmasında etkili bir araç olarak değerlendirildiğini vurgulamaktadır. Bahsi geçen ülkeler, Kazakistan’daki kültür ve eğitim merkezleri aracılığıyla yürüttükleri politikalarla Kazakistan üzerinde yumuşak güç unsurları kullanmaktadır. Makale, maruz kaldığı yumuşak güç kullanımına karşılık Kazakistan’ın ulusal kimliğini savunmak için geliştirebileceği politikaların anlaşılması noktasında büyük önem arz etmektedir.

Dastan Almen’in yazdığı “1991’den Günümüze Türkiye-Kazakistan” isimli makale kitabın altıncı bölümünü oluşturmaktadır., Almen, çift taraflı diplomatik ilişkilere tarihsel bir perspektiften ışık tutarken; bu ilişkilerin arka planı da Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA), ŞİÖ, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ve Türk Keneşi çerçevesinde vurgulamaktadır. Kazakistan’ın Türkiye’yle stratejik ortaklık anlaşması imzalayan ilk Türk Cumhuriyeti olmasıyla birlikte iki ülkenin siyasi, ticari-ekonomik ve kültürel alandaki ilişkileri giderek sağlamlaşmaya başlamıştır. Makalede de buna dikkat çekilmektedir.

Ayrıca çalışmada, BDT üyesi olması ve Rusya’yla yakın ilişkiler kurması nedeniyle Kazakistan’ın doğuyu, NATO üyesi ve AB adayı olmasıyla da Türkiye’nin Batı’yı temsil ettiği savına yer verilmiş ve buradan hareketle iki ülke arasındaki ilişkilerin rakip kutuplar arasında aracılık edebileceği savunulmaktadır. Almen, iki ülke arasındaki ilişkileri askeri ve ekonomik ilişkiler başlıkları altında değerlendirirken; karşılıklı ticaret hacimleri ve yatırımlar, nicel verilerle desteklenerek sunulmaktadır. Kazakistan ve Türkiye, Türk cumhuriyetleri arasında en kapsamlı ve gelişmiş ilişkilere sahip iki devlet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yalnızca kardeşlik ilişkileriyle değil; jeostratejik konumları ve dış politika öncelikleri de göz önüne alınarak değerlendirilen münasebetler, Kazakistan-Türkiye işbirliğinin analizini yalın ve anlaşılır bir dille açıklamaktadır.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol ve Dr. Kanat Ydyrs tarafından kaleme alınan “Kazakistan’ın Çok Vektörlü Dış Politikası” isimli çalışmada bahse konu olan ülkenin jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel açıdan çok yönlü bir dış politika izlemek zorunda olması anlatılmıştır. Çalışmada Kazakistan dış politikasının tarihsel arka planına ışık tutulmakta ve çok vektörlü politikaların ne şekilde devam ettiğine yönelik bir analiz yapılmaktadır. Bu analizle birlikte Kazakistan’ın dış politika durumu ve çıkarları, ülkenin coğrafi konumu, demografik yapısı ve Sovyet mirası ışığında ele alınmaktadır.

Ayrıca Kazakistan politikaların sınırları, hedefleri ve olasılıklarına yer verilerek bu çok yönlü politikaların ABD, Rusya ve Çin gibi Kazakistan’ın başlıca ortaklarıyla ilişkileri irdelenmektedir. Kazakistan’ın günümüz dünyasındaki yerinin anlaşılabilmesi açısından Erol ve Ydyrs tarafından ortaya konan eser, Kazakistan dış politikasını ayrıntılı ve anlaşılır bir biçimde tüm detaylarıyla ortaya koymayı başarmıştır.

Dr. Farida Sakhipora tarafından yazılan “Kazakistan’ın Sosyal Dinamikleri ve Nüfus Politikası” başlıklı dokuzuncu makale, etno-demografik ve sosyal yapıların ekonomi, dil, siyaset ve medeniyet başta olmak üzere diğer tüm alanlardaki toplumsal gelişimi etkilediği düşüncesinden hareketle ortaya çıkmıştır. Sakhipora, Kazakistan üzerindeki iç ve dış dinamiklerin Kazakistan’ın sosyal ve demografik yapısı üzerinde gerçekleştirdiği değişiklikleri ele alarak, bu değişimleri nüfus bölgeleri, halkın etnik yapısı, dil, din, eğitim durumu, göç hareketleri ve yaşam standartları başlıklarıyla her bir alan için ayrı incelemelerde bulunmaktadır. İncelemelerinde BM İnsani gelişim endeksi başta olmak üzere çeşitli raporlar kullanan yazar, metodolojik olarak nicel verilerden

yararlanmıştı. Egemen ve bağımsız bir devlet olarak Kazakistan, son 25 yıl içerisinde demografik yapısı ve sosyal dinamikleri üzerinde köklü değişimler yaşamıştır. Kazakistan Anayasası'nda hiçbir kimsenin kökeni, sosyal ve mülki durumu, ırkı, milliyeti, dili ve dini gibi herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabii tutulamayacağı açıkça belirtilmiştir. Makale, Kazakistan'ın dış ilişkilerinin ve uluslararası rolünün incelendiği diğer makalelere ek olarak sosyal dinamiklerinin de incelenmesiyle kitabın kapsayıcılığını artırarak tamamlayıcı bir çalışma olarak öne çıkmaktadır.

Dr. Öğretim Üyesi Ali Bora ve Prof. Dr. Mehmet Dikkaya tarafından kaleme alınan "Kazakistan'ın DTÖ Üyeliği, Tengelin Devalüasyonu ve Ekonomik Politik Sonuçları" başlıklı makale ise mevzubahis devletin ekonomik yapısı incelenmiş, petrol fiyatlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkan gelişmeler değerlendirilerek Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyelik sürecini ele almıştır.

Kitabın son bölümünü Mehmet Gökhan Özdemir tarafından kaleme alınan "Kazakistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği Entegrasyonundaki Rolü ve Makroekonomik Görünümünü" başlıklı makale oluşturmaktadır. Özdemir, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) kurucusu ve ikinci en güçlü üyesi olan Kazakistan'ın ekonomik entegrasyonundaki gücünü ve işlevini analiz etmektedir. Bu kapsamda ilk olarak Avrasyacılık fikri üzerindeki teorik altyapı açıklanmış, ardından Avrasyacılık fikri dönemlere ayrılarak detaylandırılmıştır. Kazakistan'ın mevcut ekonomik durumu, gösterge ve istatistikler üzerinden değerlendirilmiştir. Makale, tüm ekonomik indikatörlerle Kazakistan ekonomisinin güncel bir analizini yaparak, Avrasya coğrafyasının makroekonomik gelişimini açıklaması açısından literatüre önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Kitabın sonuç kısmında Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Kazakistan'ın Orta Asya Cumhuriyetleri arasında ekonomik gelişimi, istikrarı ve uluslararası platformlardaki rolü açısından gündemde sıkça yer aldığı vurgulamaktadır. Bu kapsamda eser, bağımsızlığını kazanmasından

BÖLGESEL ARAŐTIRMALAR DERGİSİ

bu yana uluslararası bir aktör olarak yükseliőte olan Kazakistan'ın iç ve dış politikalarının dinamikleri, ekonomisi, siyasal ve sosyal yapısının anlaşılması hususunda büyük bir boşluk doldurulmaktadır. Uluslararası sistemin odağının bulunduğu coğrafyada yükselen bir güç olan Kazakistan'ın tarihi ve güncel; iç ve dış politikalarının analizlerinin alanında uzman akademisyenler tarafından kaleme alınması, eserin önemli bir boşluğu doldurmasını sağlamıştır.